

เทศน์เช้า วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๔๕

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตากต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

มันสงบนะ เวลามันสงบ ตื่นเช้าขึ้นมาอากาศมันดี กลางวันมันก็ร้อน บ่ายมันก็เป็นไปอย่างหนึ่ง วันก็ล่วงไปๆ นะ ชีวิตก็เป็นแบบนั้น ชีวิตเราวันก็ล่วงไปๆ มันต้องเวียนไป ทุกคนเกิดมาต้องดับหมด ถึงเวลาแล้วต้องตายหมด แต่ที่พึ่งอาศัยไฉน

เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะปรินิพพานนะ เหมือนเกวียนเล่มหนึ่งมันกำลังจะผูกพัน แต่ก็ต้องไปนะ ไปถึงที่สุด ไปให้ถึงที่ปรินิพพานเพื่อไปดับขันธปรินิพพาน นั่นนะชีวิตจบสิ้นแล้วจบหมดเลย ไม่ต้องมาเวียนตายเวียนเกิด ไม่ต้องมาทุกข์มายาก

ไอ้เวียนตายเวียนเกิด เวลาเราพูดกันมันจะทำให้ลังเลสงสัย มันจะมีจริงหรือ ทุกคนสงสัยนะ ว่าตายแล้วมันจะเกิดจริงหรือ มันจะเป็นไปได้อย่างไร ในเมื่อมันเกิดมาทุกคนพิสูจน์ไม่ได้ เราพิสูจน์ไม่ได้เพราะกิเลสมันบังตา สิ่งที่ยังตาอยู่มันพิสูจน์ไม่ได้ พิสูจน์ว่ามันบังตาแล้วมันก็ให้เราทุกข์ยากไปตามประสาของมันนะ

มันเป็นสิ่งที่ว่ามันเป็นธาตุรู้ ธาตุรู้มันต้องเป็นธาตุอยู่ เป็นสสารอยู่ มันจะสิ้นสุดไปไม่ได้ มันต้องเป็นธรรมชาติของมัน ธรรมชาติของหัวใจมันมีการเกิดและการตาย แล้วเกิดแล้วเกิดเป็นอารมณ์ความรู้สึกเกิดอีกชั้นหนึ่ง เกิด ๒ ชั้น ๓ ชั้นในความรู้สึกของเรา แต่เราไม่เห็น เพราะเราไม่เคยประพฤติปฏิบัติ

ถ้าประพฤติปฏิบัติ เอาธรรมะเข้าไปจับมันจะเห็นสภาวะแบบนั้น แบบที่ว่าความสงบอย่างหนึ่ง ความเกิดดับจากอารมณ์จากอาการของใจอย่างหนึ่ง อาการของใจทำให้เราคิดฟุ้งซ่านไปภavanaเกิดนิมิต เกิดภาพต่างๆ นี่อาการของใจเกิดดับในหัวใจอย่างหนึ่ง พอความเกิดดับของใจมันดับลง มันก็มีเกิดเป็นเอกัคคตารมณ์

เอกัคคตารมณ์นี้ข้อมูลเดิมนะ ชั้น ๕ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นอายตนะกระทบที่เรากระทบเข้าไป ถ้าเราเข้าไปสู่จิต จิตนี้เก็บข้อมูลอันนี้เข้าไปสู่หัวใจ หัวใจอันนี้มัน

สะสมอันนี้สิ่งไปแล้วมันก็พาเกิดพาดายสภาวะสิ่งนั้นไป มันไปทำลายสิ่งนั้น มันทำลายสิ่งที่ว่าพาเกิดดับ

เราเกิดมามีกิเลสทุกคน อวิชชาปจฺจยา สงฺขารา สิ่งที่มีอยู่นี้ สิ่งที่มีพลังงานอยู่นี้ พลังงานต้องขับเคลื่อนไปตลอด เราต้องทำลายพลังงานตัวนี้ให้หมดสิ้นไป ทำลายตัวพลังงานอยู่ แต่ตัวสสารมันก็คงอยู่ของมัน แต่คงอยู่ของมัน โดยที่ว่ามันสู้กันไม่ได้ มันถึงเป็นวิมุตติธรรม

วิมุตติธรรมคือความพ้นออกไปจากกิเลส พ้นออกไปจากสิ่งพลังงานต่างๆ มันขับเคลื่อนไปไม่ได้ สิ่งนี้เป็นสิ่งสำคัญที่สุด ธรรมกว่าจะเกิดขึ้นมาได้แสนทุกข์แสนยาก เราต้องสะสมของเราขึ้นมา พยายามสะสมของเราขึ้นมาแล้วเราทำของเราขึ้นมา จะเกิดเป็นสภาวะธรรมขึ้นมาเป็นขั้นเป็นตอน เป็นขั้นเป็นตอนนะ

ถ้าเราประพฤติปฏิบัติ ถ้าเราเห็นความสงบของใจ มันมีความแปลกประหลาดมหัศจรรย์จนสามารถทำให้เราหลงได้ หลงว่าสิ่งนี้มีความสุข นี่เรามีความสุขเราก็หลง เราเกิดมานะ เราพบเราทำสิ่งใดแล้วประสบความสำเร็จ เรามีความพอใจในโลก เราก็มีความสมความปรารถนา มันไม่มีความพอใจของมัน เป็นความสุขอันหนึ่ง ความสุขอันนี้ก็ติด ทำให้เราคิดว่าเราเพลินไปกับสิ่งนี้

ความสุข การทำใจให้สงบก็เหมือนกัน มันทำให้ใจให้สงบด้วย แล้วมันเข้าใจว่าสิ่งนี้เป็นสิ่งมหัศจรรย์ เพราะไม่เคยเห็น สิ่งที่เราไม่เคยเห็นไม่เคยเป็น มันเป็นขึ้นมาแล้วมันก็มีอย่างนั้นติดใจตลอดไป แต่มันถึงที่สุดแล้วมันต้องเสื่อมสภาพไป

“สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งทั้งหลายต้องดับเป็นธรรมดา”

สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา ธรรมทั้งหลายนี้ต้องแปรสภาพทั้งหมด เห็นไหม สรรพสิ่งต้องแปรสภาพทั้งหมด แต่เราก็ต้องเจริญ เราต้องสร้าง เพราะมันเป็นทางเดียว ต้องเจริญต้องสร้างจนสิ่งนี้คงที่ สิ่งนี้พยายามเป็นอยู่ในว่าเป็นภวานามยปัญญาเกิดขึ้นไปจนชำระกิเลสได้ จนเจอสภาวะธรรม

กิเลสเกิดง่ายแต่ตายยาก มันมีอยู่ในหัวใจของเรา มันเกิดมาตลอดเวลาอยู่แล้วในหัวใจของเรา แล้วมันก็ขับไสของเราไป จนกว่าเราพบครูบาอาจารย์ เราพบธรรมะ เราได้สร้างคุณงามความดี ปรารถนาดี ทำคุณงามความดี เราก็สร้างคุณงามความดี ความดีอันนั้นทำให้ประสบความสำเร็จบ้าง ความสุขในหัวใจที่เกิดการตายมีความสุขสมความปรารถนาบ้าง แต่ทุกคนก็มีทุกข์ในหัวใจ

สิ่งที่ทุกข์ในหัวใจ มันอัดอั้นตันใจอยู่ภายใน แต่เราไม่สามารถชำระได้ เราก็เป็นภาวะจำยอม ต้องทนรับสภาวะสิ่งนี้ไปเพราะมันแก้ไขไม่ได้ แต่ในเมื่อมันมียาแก้โรคอยู่ ธรรมชาติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้แก้โรคอยู่ ทำไมเราไม่ชวนขวย? ทำไมเราไม่ประพฤติปฏิบัติ? ทำไมเราไม่ทำ?

การประพฤติปฏิบัติก็แสนยาก ต้องเอาชนะตนเอง เอาชนะตนเองนะ สิ่งที่มีความอยากความปรารถนานั้นต้องหักห้ามทั้งหมด กิเลสอาศัยสิ่งนี้ออกไป เราสร้างคุณงามความดี เริ่มจากทำคุณงามความดี สิ่งที่ทำคุณงามความดีเราก็คิดในสิ่งที่ทำคุณงามความดีนั้น คิดสิ่งนั้นก็ไม่ได้ เราต้องปล่อยทั้งหมด แต่ต้องอาศัยคุณงามความดีใจ เห็นไหม ถึงบอกว่าคิดมันเป็นสิ่งที่ว่ามันทำให้ฟุ้งซ่าน แต่ต้องให้หยุดคิด แต่ก็ต้องใช้อาศัยความคิด ต้องอาศัยคุณงามความดีนั้นเจริญงอกงามขึ้นไปจากจิตตมยปัญญา สุตมยปัญญาก่อน

การศึกษาเล่าเรียนนี้เป็นสุตมยปัญญา ศึกษาเล่าเรียนเข้าใจเข้าไป มันจะแปลกประหลาดมาก ว่าพระพุทธเจ้าสอนอย่างนี้หรือ สอนสภาวะความเป็นไปอย่างนั้นหรือ อ่านพระไตรปิฎกขึ้นไปแล้วมหัศจรรย์มาก ผู้ที่เป็นปราชญ์นักปราชญ์ต่างๆ ศึกษาพระไตรปิฎกแล้วว่า สิ่งที่เขาศึกษาเล่าเรียนมามันมีอยู่ในพระไตรปิฎกมาตลอดเลย แต่เราไม่เคยว่าเป็นสมบัติเก่าเป็นของเก่า เราไม่ค้นคว้า เราเป็นนักวิทยาศาสตร์ค้นคว้ากัน

แต่สุดท้ายกลับมาก็มาอยู่ในนี้ อยู่ในนี้หมดเลย อยู่ในพระไตรปิฎกหมด จะเอาแขนงไหนเอาการทหารก็ได้ เอาปรัชญาก็ได้ เอากฎหมายก็ได้ เพราะธรรมวินัยอยู่ในนั้นพร้อมหมดเลย นั่นมันครอบคลุมอยู่หมดแล้ว ถ้าเราทำสิ่งนี้ขึ้นไป มันจะเกิดขึ้นมา

เกิดขึ้นมาต้องอาศัยคุณงามความดี แล้วเจริญงอกงามขึ้นไปจากคุณงามความดีนั้น จนถึงที่สุดแล้วเป็นจิตตมยปัญญา ความจิตตมยปัญญาใคร่ครวญเข้าไป จนยกขึ้นเป็นภาวนามยปัญญา ภาวนามยปัญญาเกิดขึ้นมาแล้วมันชำระสมุจเฉทปหานออกไปจากกิเลส อันนี้สิ้นสุดของกิเลส เรื่องความฟุ้งซ่านในหัวใจมันจะไม่มี มันจะคงที่ของมันตลอดไป

นั่นมันคงตัวของมันนะ ถึงจะเกิดถึงจะตายมีคุณค่าเท่ากัน เกิดตายโลกนี้เปลี่ยนสภาวะทั้งหมด สิ่งที่เป็นสภาวะมันต้องเปลี่ยนสภาวะไป เพราะมันมีพลังงานในหัวใจตัวนั้น ตัวที่พลังงานหัวใจนั้นมันต้องขับเคลื่อนไป แล้วได้สภาวะตามที่ความสะสมมาได้สูงได้ต่ำ ความสะสมของใจนั้นสะสมเปลี่ยนไป แล้วทำลายสิ่งนั้นออกไปทั้งหมดเหลือแต่สสาร

สิ่งที่เป็นสสารอยู่แต่ไม่มีพลังงาน เป็นความสงบเย็นในหัวใจ เป็นวิมุตติสุข ถึงว่าถ้ามีอยู่ก็ไม่ได้ เป็นอตตาก็ไม่ได้ สิ่งที่เป็นอนัตตาก็เป็นสภาวะการเปลี่ยนแปลง ธรรมนี้เป็นอนัตตาทั้งหมด ทำลายอตตาคความยึดมั่นถือมั่นของใจ ทำลายพลังงานของใจดวงนั้น ให้กิเลสออกไปจากใจ ใจพ้นออกไปจากกิเลส

นั่นนะกิเลสเกิดง่ายแต่ตายยาก ตายยากจริงๆ ฆ่ายากจริงๆ คนจะเห็นว่าฆ่ายากจริงๆ เพราะว่าอะไร เพราะเราจะต้องสละ ถึงที่สุดแล้วต้องสละตาย สละความยึดมั่นถือมั่นทั้งหมด ว่าต้องทำลายสิ่งนี้ออกไป แต่ถึงว่าทำสละตายไปแล้วใครจะเป็นคนรับรู้ มันก็มากัดค้ำกันกันในหัวใจ ว่าเราทำขึ้นมาเพื่อเราๆ แล้วใครจะมารับรู้?

สภาวะเพื่อเรานี่ตัวตนมันยึดมั่นตรงนี้ เพื่อเราไม่ได้ เพื่อใครก็ไม่ได้ ทำลายทั้งหมด หน้าที่ของเราคือทำลายทั้งหมด เพราะมันเป็นกลาง มัชฌิมาปฏิปทา ธรรมนี้เป็นสภาวะความเป็นจริงที่ว่ามันเวียนตาย มันเป็นจุดศูนย์กลางของวัฏฏะ จุดศูนย์กลางของการเกิดและการตาย เราเกิดสถานะไหน ในกามภพ รูปภพ อรูปภพก็แล้วแต่ เราไปอยู่สถานะไหน เราก็เป็นสถานะนั้น

แต่จุดศูนย์กลางของมันคือหัวใจปฏิสนธิ ใจปฏิสนธิเป็นอะไร เป็นพรหมก็ได้ เป็นเทวดาก็ได้ เป็นอินทร์เป็นพรหมก็ได้ เป็นมนุษย์ก็ได้ เป็นสัตว์เดรัจฉานก็ได้ เป็นสัตว์นรกก็ได้ นั่นจุดศูนย์กลางมันอยู่ที่ใจของเรา เราจับจุดที่ศูนย์กลางแล้วเราดับที่ศูนย์กลางแล้ว สิ่งนั้นมันเป็นสภาวะที่รองรับสถานะอันนี้เท่านั้น เรื่องสถานะจะเป็นไปมันก็ดับตั้งแต่ในหัวใจแล้ว รู้สภาวะแต่นั้น

ถึงว่าเราจะไม่เกิดไม่ตาย เห็นไหม เราไม่ต้องการสถานะ เราไม่ต้องเล่นละคร โลกนี่คือละคร ในวัฏฏะนี่ก็คือละคร สถานะหนึ่งก็ละครบทหนึ่ง เราต้องเกิดตายภพชาติหนึ่งๆ แล้วก็ต้องเปลี่ยนสถานะไป เพราะตัวนี้ไม่ได้ทำลาย ภพชาติจะมีจริงหรือไม่มีจริง ทำวิปัสสนาเข้ามามันต้องเห็นตรงนี้ เห็นการขาดไปของความสืบทอดของภพชาติ

ถ้าไม่สืบทอดของภพชาติ จะทำลายภพชาติได้อย่างไร ในเมื่อภพชาติมันเกิดจากสภาวะของใจ ใจนี้มีภพชาติอยู่ในหัวใจแล้วใจต้องสภาวะ เกิดในสถานะไหนก็ได้ภพชาตินั้นๆ ภพ ภวาสวะ ภพตัวนี้สำคัญ แล้วได้สถานะไหนก็เป็นสภาวะของมนุษย์ ลืมภพชาติอันใด วิปัสสนาเข้าไปถึงเห็นอนุสัยไฉ กามานุสัย กิเลสานุสัย อาสวะอนุสัย ความเป็นอนุสัย กิเลสอันละเอียดในหัวใจตัวนี้ ทำลายสิ่งนี้ออกไปจากหัวใจ ใจดวงนั้นหมดสิ้นจากสภาวะที่จะเป็นไป

ศูนย์กลางอยู่ตรงนี้ ศูนย์กลางอยู่ที่เรา ไม่สงสัยในวิญญูะทั้งหมด ในกามภพ รูปภพ อรูปภพ จะไม่สงสัยสิ่งใดเลย เพราะได้ทำลายในหัวใจ ได้ทำลายสิ่งที่จะเกิดสภาวะอย่างนั้น ได้ทำลาย อวิชชาปจฺจยา สงฺขารา ความไม่รู้แล้วสภาวะเป็นไป เป็นไปตามธรรมชาติของมันหมุนไปตลอด

กิเลสเกิดขึ้นมาในหัวใจ เกิดมาโดยธรรมชาติของมัน เพราะการเกิดการตายนี้กิเลสพาเกิด แล้วก็ฆ่ากิเลส กิเลสเกิดง่ายตายยาก เพราะมันมีเชื้ออยู่ในหัวใจ เชื้อในใจนั้นแสดงสภาวะออกมา แล้วเราก็ไม่เข้าใจตามสภาวะนั้น เพราะเราไม่เห็นความเกิดดับอันละเอียดนั้น

เราเห็นสภาวะเกิดดับอันหยาบๆ ที่ว่าอารมณ์ความรู้สึกนี่เท่านั้น แต่ความเกิดดับในหัวใจ อวิชชาปจฺจยา สงฺขารา สงฺขารปจฺจยา วิญญูณํ ปัจจัยการอันเกิดดับพร้อมกับความรู้สึกทั้งหมด พร้อมไปหมด แล้วออกมากระทบขั้นๆ ออกมากระทบความรู้สึกอารมณ์ต่างๆ นี้

หยาบ.. หยาบอย่างมากๆ เลย วิปัสสนาเข้าไปเห็นสิ่งนี้ แล้วจะแก้ไขสิ่งนี้ แล้วถึงจะว่า อ้อ.. ธรรมะเป็นอย่างนี้ ลึกซึ้งๆ มาก ลึกซึ้งที่ว่าไม่มีใครสามารถจะรู้ได้ ถ้าไม่สร้างสมบารมีขึ้นมา ไม่สามารถรู้ได้ ขนาดเราสร้างสมบารมีมา แล้วเราเกิดมาพบพุทธศาสนา แล้วเราพยายามทำอยู่ เราก็ ลังเลสงสัย เรายังทำไม่ได้ เราทำไม่ได้เพราะอะไร เพราะเราไม่ตั้งใจจริง

ความวิริยะเป็นมรรคอันหนึ่ง เห็นไหม วิริยะ ความเพียรชอบ ความเห็นชอบ ความเพียรชอบต้องมี เราจะล่วงพ้นความทุกข์ได้ด้วยความเพียร ความเพียรเรามั่นความเพียรความเห็นของเรา ว่าเป็นความเพียรแล้วเราตั้งใจทำกันแล้ว นั่นเพราะเราตั้งใจทำ แต่กิเลสมันอยู่หลังตั้งใจทำนั้น มันก็หลอกอย่างนั้นไป ต้องเป็นอย่างนั้น ต้องเป็นอย่างนั้น แล้วเราก็คาดหมายไป จะไม่สมความปรารถนาเลย

เราตั้งใจทำความเพียรของเราไป มันจะเป็นสภาวะแบบใดให้มันเป็นไป แล้วเรารับรู้สิ่งนั้น รับรู้สิ่งนี้สภาวะเกิดขึ้น นั่นเป็นปัจจุบันธรรม สิ่งที่เป็นปัจจุบันธรรมเกิดขึ้นมาแล้วเรามีความสงบ ขนาดไหนก็สงบไป มันต้องเสื่อมสภาวะถ้าไม่ได้วิปัสสนา

ถ้าวิปัสสนา วิปัสสนาในอะไร วิปัสสนาในสติปัฏฐาน ๔ ถ้าในสติปัฏฐาน ๔ ของการ วิปัสสนา ไม่ใช่สติปัฏฐาน ๔ ด้วยการท่องจำ เห็นไหม กาย เวทนา จิต ธรรมนั้น อย่างนั้นสภาวะ กาย การหายใจเข้ากระทบกายอยู่แล้ว วิปัสสนาจิตก็เป็นจิตอยู่แล้ว คิดไป ปรุงไป แต่งไป ตามแต่

กิเลสมันหลอกไปเฉยๆ แล้วก็หลอกไปก็หมุนไป แล้วทำก็ไม่สมความปรารถนา แล้วก็ว่ามรรคผลนิพพานไม่มี เพราะเราทำแล้วไม่สมความปรารถนา มันไม่มี

ไม่มีเพราะเป็นการคาดการหมาย ไม่มีเพราะว่าเราทำไม่จริง ความเพียรของเราโดนกิเลสมันครอบงำอีกชั้นหนึ่ง ถ้าเราทำความเพียรของเราในสภาวะธรรมให้มันเป็นความจริง กิเลสจะครอบงำความเพียรของเราไม่ได้ กิเลสจะต้องหลุดไป จะต้องขยับขยับตัวไป ต้องเกิดความสงบ

ถ้าเกิดความสงบ นั้นกิเลสมันสงบตัวลง สงบตัวลงให้เรามีโอกาสให้ได้วิปัสสนาวิปัสสนาเกิดขึ้นมา วิปัสสนาในกาย เวทนา จิต ธรรม...กาย เวทนา จิต ธรรมเจอโดยปัจจุบันธรรมนั้น เห็นกายแล้วขนพองสยองเกล้า จับจิตได้จะมีความรู้สึกว่าอันนี้เป็นสิ่งที่มหัศจรรย์มาก แล้ววิปัสสนาจนขาดไปๆ นั้นนะภาวนาสัยมันอยู่ตรงนั้น แล้วมันขาดตรงนั้น ชำระตรงนั้นสิ้นสุดไป

กิเลสเกิดขึ้นมาง่ายตายยากก็ต้องตาย มันตายได้ด้วยธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตายได้ด้วยความเพียรของเรา ตายสิ้นสุดในหัวใจของเรา ฉะนั้น ชีวิตนี้มันถึงมีคุณค่า มีคุณค่าตรงนี้ มีคุณค่าที่ได้สมบัติสุดยอดของสมบัติ สมบัติของโลกเรานี้ทุกคนก็พอแสวงหาได้ สมบัติของใจใครแสวงหาได้?

ถ้าใครแสวงหาได้ คนนั้นจะเข้าใจตามความเป็นจริง มีความรู้สึกเป็นหลักเป็นจุดยืนได้ มีจุดยืนของตัวเอง มีหลักการของตัวเอง เอาตัวเองรอดจากสมมุติทั้งหมดได้ แล้วก็เป็นที่พึ่งอาศัยของหมู่คณะ ที่พึ่งอาศัยของหมู่เพื่อนได้ มันต้องเป็นอย่างนั้น สภาวะธรรมเกิดขึ้นมาอย่างไร มันหลอกมาอย่างไร มันเคยประสบมา มันจะรู้ทันทีว่าสิ่งนี้เกิดขึ้นมาเป็นอาการหลอก สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นอาการจริง อาการจริงเกิดขึ้นมานี้ไม่มีใครสามารถจะไปดับแต่งได้ มันจะเกิดขึ้นมา

เราสามารถดับแต่งได้ด้วยการสร้างความเพียรเท่านั้น ด้วยมรรคของเราสร้างสมขึ้นไป สิ่งที่เกิดขึ้นมาต้องเป็นสภาวะตามความเป็นจริง แล้วสมุจเฉทปหาน ไม่มีใครสามารถจะไปบังคับบัญชาได้ ต้องถึงที่สุดแล้วมันเป็นไป สมุจเฉทปหานออกไป สิ่งนี้เกิดขึ้นจากใจดวงใด ใจดวงนั้นจะรู้ตามความเป็นจริง แล้วมันจะเป็นอริยสัจ

นี่ไง อริยสัจไง สัจจะความจริง อริยสัจจะความจริงในหัวใจ เกิดขึ้นในใจแล้วเป็นผลของใจดวงนั้น พ้นออกไปจากความทุกข์ได้ในการประพฤติปฏิบัตินั้น

“ทาน ศีล ภาวนา” ทาน การทำทานนี้ก็แสนยาก เราทำกัน แต่เราพยายามทำกันเพื่อจะให้มี
ศีล มีความบริสุทธิ์เกิดขึ้น นี่ทาน ศีล แล้วก็ภาวนา การภาวนาทำใจให้สงบนี้บุญกุศลอันมาก

มีทาน ร้อยหนพันหนไม่เท่ามีศีลบริสุทธิ์หนหนึ่ง

ศีลบริสุทธิ์ ร้อยหนพันหนไม่เท่ามีสมาธิขึ้นมาหนหนึ่ง

ถ้าจิตสงบหนหนึ่งแล้ว วิปัสสนาจนถึงที่สุด ปัญญาเท่านั้นสามารถชำระกิเลสได้ แต่ต้อง
อาศัยสมาธิที่หนุนหลังขึ้นมา จึงจะประสบความสำเร็จของใจดวงนั้น เอวัง